

Katona Ágnes

Lassan a testtel, avagy a személyek konstitúciós elméletének kritikája¹

Dolgozatomban a személyek ontológiájának kortárs irodalmában igen népszerűnek számító konstitúciós nézet kritikájára vállalkozom. A személyek konstitúciós nézete azt állítja, hogy mi személyek vagyunk, vagyis olyan létezők, akiknek időbeli fennmaradása mentális tulajdonságaikhoz kötött. A konstitúciós nézet mindemellett fizikalista elmélet, minket személyeket materiális létezőknek tart, akik fizikai részekből állnak és nem képesek valamilyen konkrét fizikai test nélkül létezni. Azt viszont megengedi, hogy ez a test ne mindig ugyanaz a test legyen: ha egy személy mentális tartalmait lehetséges egy másik testbe „áttölteni”, akkor a személy a másik testben él tovább. A konstitúciós nézet ezt úgy képes magyarázni, hogy azt állítja, a személy és a teste között speciális viszony van: a test konstituálja a személyt. Ez lehetővé teszi, hogy a konstitúciós nézet híve eleget tegyen annak az intuíciónak, hogy egy személy túlélése a mentális tartalmainak túlélésétől függ, de közben hangsúlyozza a testi létezés alapvető fontosságát is, és teszi mindezt egy fizikalista keretben. Habár a konstitúciós nézet elsősorban meggyőzőnek tűnik, a részletes tárgyalás során hamar kiderül, hogy az elmélettel súlyos problémák vannak. A célom, hogy megmutassam, a konstitúciós nézet állításainak elemzése során arra derül fény, hogy a konstitúciós nézet inkonzisztens és nehezen hihető következményekkel járó elmélet, amely nem képes sikeresen összeegyeztetni az összes előfeltevését.

1. A konstitúciós nézet

Hogyan tudjuk a konstitúciót szemléltetni? Kedvelt példa a szobor és az anyaga közötti kapcsolat. Képzeld el, hogy egy szobrász elhatározza, hogy a következő szobrát agyagból fogja készíteni. A hozzávaló agyagot már pénteken megvette – ekkor a szobor még nem létezett. Szombaton elkészíti a szobrot. Ha a szobrász a szobrot még nedvesen véletlenül fellöki vagy – elégedetlen lévén az eredménnyel – összegyűrja egy gömbbé, akkor a szobor nyilvánvalóan megszűnik létezni, de az agyagtömb, amiből készült, nem. Tehát a szobor és az agyagtömb különböznek fennmaradási feltételeikben (modális tulajdonságaikban): a szobor nem éli túl az alakváltozást, míg az agyagtömb igen. A példa alapján nem nehéz rájöttünk: a konstitúció fogalma olyan metafizikai problémák megoldására jött létre, ahol a különböző, egymást

---

DOI: 10.54310/Elpis.2021.2.3

1 Köszönettel tartozom témavezetőmnek, Tözsér Jánosnak a tanulmány elkészítésében nyújtott segítségéért, továbbá Ambrus Gergelynek és Faragó-Szabó Istvánnak a segítő megjegyzéseikért és javításaikért.

kizáró tulajdonságok miatt egy helyen két különböző tárgy létezését feltételezzük. A szobor és az agyagtömb példája alapján az alábbi érvet fogalmazhatjuk meg a konstitúció mellett:

1. Az agyagtömb rendelkezik azzal a (modális) tulajdonsággal, hogy lehetne gömb alakú is.
  2. A szobor nem rendelkezik azzal a (modális) tulajdonsággal, hogy lehetne gömb alakú is.
  3. A szobor és az agyagtömb különböző tulajdonságokkal rendelkeznek.
  4. Ha két dolog azonos, akkor minden tulajdonságukban megegyeznek (Leibniz-elv).
- Konklúzió: A szobor és az agyagtömb nem azonosak.

A konstitúciós viszony elfogadásának motivációja tehát a különböző tulajdonságok magyarázata, a következménye pedig, hogy lehetséges a tér egy pontján egyszerre két különböző tárgy létezése.

A konstitúciós nézet kulcsfogalma a konstitúcióreláció. Ezt általában két olyan – különböző fajtájú – tárgy között fennálló metafizikai viszonyként szokás definiálni, amelyek az idő egy részében a térnek pontosan ugyanazon részét töltik ki és ugyanazokból a részecskékből állnak.² A pontos meghatározást nehezíti, hogy sok szerzőnél nem egyértelmű, hogy mi a kapcsolat a térbeli egybeesés és a materiális részeken való osztozás között. Tekinthetők-e két független kritériumnak, vagy az egyikből következik a másik? Először is a konstitúciónak többféle felfogása létezik: van, aki konstitúciót mereológiai relációként értelmezi, és van, aki önálló viszonyként fogja fel.³ Az általam részletesen tárgyalt szerzők közül az utóbbiak közé tartozik Baker, aki elutasítja a mereológiai értelmezést, és ezzel azt is, hogy a térbeli egybeesést a részeken való osztozással alapozza meg.⁴ Így ő konstitúciódefiníciójában csak a térbeli egybeesést említi, a részeken osztozást nem.⁵ De a térbeli egybeesés és a részeken való osztozás közötti kapcsolat tekintetében néha a mereológiai felfogás sem túl megvilágító: Thomson mereológiai értelemben a konstitúciót, de a részeken való osztozást egyszerűen a térbeli egybeesés segítségével definiálja.⁶

Azonban én amellet fogok érvelni, hogy a térbeli egybeesés és az alapvető részeken való osztozás mindig együtt jár. Ehhez pusztán két viszonylag intuitív és gyakran feltételezett állítást kell elfogadnunk. Az egyik, hogy egy fizikai tárgy ott található, ahol az alapvető alkotórészei,⁷ a másik, hogy a részecskék nem tudnak áthatolni egymáson. Ha ezt elfogadjuk,

² Wasserman 2018.

³ Evnine 2011, Varzi 2019.

⁴ Baker 2000, 179.

⁵ Baker 2000, 43. Ez a lépés azért is furcsa, mert egyrészt úgy tűnik, Baker ettől függetlenül elfogadja, hogy a konstitúciórelációban lévő tárgyak osztoznak a részecskéiken (Baker 2000, 172, 181), másrészt a definíciója így sérülékeny marad néhány kreatív ellenpéldával szemben (Zimmerman 2002).

⁶ Thomson 1998, 155.

⁷ Evnine 2011, 233; Wasserman 2018; Wiggins 1968, 90–94.

akkor akár a részekben való osztozásból, akár a közös térbeli helyből indulunk ki, a másik állítás következni fog belőle. Vagyis ha (1) egy fizikai tárgy ott található, ahol az alapvető alkotórészei, és a részecskék nem áthatolhatók, akkor igaz, hogy (2) két tárgy a tér ugyanazon részét tölti ki, akkor és csak akkor, ha (3) a két tárgy ugyanazokból a részecskékből áll. Ez azt jelenti, hogy ha elfogadjuk a fenti két előfeltevést, akkor a konstitúcióréláció definiálásakor elég csak a részecskéken való osztozást említeni, a térbeli egybeesés ebből következne, és fordítva. Viszont könnyen lehet, hogy valaki vitatja valamelyik előfeltevést, például elképzelhetőnek tartja, hogy a részecskék áthatolhatnak egymáson. Ekkor viszont a konstitúciót muszáj az alkotórészekben való osztozás alapján definiálnia.⁸

Azonban akár két, egymástól független szükséges kritériumnak tartjuk a térbeli egybeesést és a részekben való osztozást, akár azon az állásponton vagyunk, hogy egyik megalapozható a másiktól, a dolgozat fő érvelésén ez nem változtat. És mivel úgy tűnik, az általam tárgyalt szerzők a részekben való osztozást és a térbeli egybeesést is elfogadják, akár kitérnek a kettő közötti kapcsolatra, akár nem,⁹ ezért a továbbiakban ezzel a kérdéssel külön nem foglalkozom.

A személyek konstitúciós nézete a konstitúciórélációt arra használja fel, hogy választ adjon egy viszonylag új metafizikai téma, a személyek ontológiájának (*personal ontology*)¹⁰ kérdéseire, például hogy mi, emberi lények milyen metafizikai kategóriába tartozunk, és milyen körülmények között maradunk azonosak önmagunkkal.¹¹ A konstitúciós nézet olyan fizikalista nézet, amely szerint esszenciálisan mentális dolgok vagyunk: időbeli fennmaradásunk legfontosabb mentális tartalmaink és képességeink fennmaradásában áll. Azonban nem pusztán mentális entitások vagyunk, a testünk is alapvetően hozzánk tartozik: nem tudnánk valamilyen fizikai test birtoklása nélkül létezni. A konstitúciós nézetet vallók szerint¹² ezt a kapcsolatot a szobor és az agyagtömb analógiájára alapozva úgy lehet legjobban jellemezni, hogy azt állítjuk: köztem és a testem között konstitúcióréláció áll fenn. Tehát a testemtől különböző *személy* vagyok, de olyan dolog, amely ugyanazokból a fizikai részekből áll.

Mit jelent az, hogy személy vagyok? A személyek ontológiájában a mentális fennmaradási kritériumok mellett érvelő szerzők az általuk használt személyfogalmat gyakran Locke definíciójára vezetik vissza, amely szerint a személy:

egy gondolkodó, értelmes lény, amely ésszel és reflexióval rendelkezik, s képes szemügyre venni önmagát mint önmagát, tehát mint olyan gondolkodó dolgot, mely különböző időpontokban és helyeken is ugyanaz.¹³

8 Lásd Zimmerman 2002.

9 Baker 2000, 43, 172, 181; Corcoran 1999, 2, 14; Shoemaker 2011, 365.

10 Az elnevezés Thomstontól (1997) ered.

11 Baker 2000, 5; Olson 2007, 3.

12 Corcoran 1999; Baker 2000, 2002; Johnston 1987, 2007; Shoemaker 1999, 2011, 2012.

13 Locke 2003, 369.

A téma tágabb irodalmában előkerülő személyfogalmak eredetüket tekintve szoros rokonságot mutatnak Locke személyfogalmával. Ezek a definíciók bizonyos speciális mentális vagy pszichológiai tulajdonságokkal való rendelkezést, vagy legalább az erre való képességet tartják a személy legfontosabb kritériumának.¹⁴ Ezek a mentális tulajdonságok általában a következők: az első személyű perspektíva, a racionális gondolkodás, a tudatosság és az önreflexió, és önmagunk mint időben megmaradó lénynek a megragadása az emlékeink által. A dolgozatom szempontjából lényegtelen, hogy melyik szerző pontosan melyiket tartja elégséges kritériumnak, az a fontos, hogy valamilyen mentális tulajdonság legyen.

1.1 Tisztázó megjegyzések

Fontos jeleznem, hogy a szerzők a „személy” tulajdonságot fajtatulajdonságként szokták érteni.¹⁵ Egy dolog fajtatulajdonsága nem pusztán módosítja az adott dolgot, hanem kijelöli a kategóriát, amelynek az tagja, és ezzel meghatározza, hogy milyen más tulajdonságokkal rendelkezik. A személy fajtatulajdonság kijelöli, hogy én mint szubsztancia a személyek kategóriájába tartozom. Azonban a személy szót nem csak a „személynek lenni” fajtatulajdonságra, hanem rám, konkrét létezőre is használjuk. Tehát amikor a „személyt” említjük, a kifejezés jelölhet engem mint konkrét létezőt, ugyanakkor utalhatok vele arra a tulajdonságomra, hogy személy vagyok, ám a kontextusból világosan ki kell derülnie, melyikről van szó.

Azt is meg kell jegyezni, hogy az elmélet keretei között a „testem” szó nem kizárólag egy adott időpillanatban létező testemet jelenti. A „test” szóval arra a funkcionáló biológiai organizmusra utalok, amely születésemről halálomig folyamatosan építi és fenntartja önmagát. Ez azt jelenti, hogy a test mint biológiai organizmus egy olyan tárgy, amely képes a változásra és a növekedésre, azaz képes túlélni, hogy bizonyos alkotórészei megváltoznak. Bár hároméves kori testem és a jelenlegi testem nem ugyanazokból az atomokból áll, mégis ugyanaz a biológiai organizmus. Az egyszerűség kedvéért azonban nem azt fogom mondani, hogy a testemnek nevezett biológiai organizmus, amely életem során azonos, hanem röviden csak a testemnek fogom nevezni. Tehát nem szabad összekevernünk a testet mint biológiai organizmust és az atomok azon halmazát, amely egy adott időpillanatban a testet alkotja. E megkülönböztetés kapcsán adja magát a kérdés: ha a test mint biológiai organizmus képes a változásra, és nem azonos az őt alkotó atomokkal, akkor a testem és az őt alkotó atomok között is konstitúcióréláció van? Igen, és a konstitúciós nézet ezt is állítja.¹⁶ De nem ez az állítás áll a középpontban.

¹⁴ Corcoran 1999, 2; Baker 2000, 59; Johnston 1987, 77–78; Olson 1999, 103.

¹⁵ Baker 2000, 40.

¹⁶ Baker 2000, 183.

Érdemes elhatárolni a konstitúciós elméletet más nézetektől, mert ezáltal felszínre kerülnek az elmélet további fontos alapvetései. A konstitúciós nézet konkrét entitásnak, ezen belül is szubsztanciának tart bennünket, azaz olyan létezőnek, amely képes önállóan létezni. Ennek a jelentősége akkor válik világossá, ha szembeállítjuk olyan álláspontokkal, amelyek szerint nem önálló létezők, hanem valami más létezőnek egy aspektusa, állapota, vagy esetleg egy esemény vagy folyamat vagyunk. Az ilyen elméleteket Zimmerman találóan a kétkategóriás nézetek (*two-category views*) közé sorolja.¹⁷ Ezek annyiban hasonlítanak a konstitúciós nézetre, hogy szintén azt állítják, hogy a tér azon pontján, ahol én vagyok, egy másik dolog is van, tehát hogy koincidállok valamivel. A különbség az, hogy a konstitúciós nézet szerint a koincidáló dolgok mindegyike fizikai tárgy, azaz ugyanabba az ontológiai kategóriába tartoznak, míg a kétkategóriás nézet szerint nem – innen az elnevezés. A két koincidáló dolog egyike így például lehet esemény is, vagy folyamat, a másik pedig a részecskék azon összessége, amelyen ez a folyamat lezajlik. Amikor egy ilyen nézet engem a folyamattal azonosít, akkor nem tart önálló létezőnek, nem tart elválaszthatónak a részecskéktől, amelyeken folyamatként lezajlok. Ezt érdemes megjegyezni, mert ezek az elméletek is a konstitúciót használják fel, mégsem tartoznak a konstitúciós nézetek közé. A konstitúciós nézet ugyanis engem és a testemet fizikai tárgynak tart.

Szeretném a konstitúciós elmélet még egy alapvetésére felhívni a figyelmet, ami fölött néha a szakirodalomban is elsiklanak.¹⁸ A konstitúciós elmélet szerint én az idő minden egyes pillanatában teljes egészében jelen vagyok, azaz a konstitúciós nézet mindig endurantista. Szemben mondjuk a hozzá részben hasonló, de perdurantista temporális részek elméletével, amely szerint én időben elnyúló részeim összessége vagyok. Ezt azért is fontos leszögezni, mert bár első pillantásra nem tűnik úgy, hogy a konstitúciós nézet inkompatibilis lenne a perdurantizmussal, a kettő kombinációja mégsem létező álláspont. Még hozzá azért, mert teljesen értelmetlen lenne őket kombinálni: a perdurantizmus már önmagában tartalmazza mindazokat az előnyöket, amelyek a konstitúció bevezetését motiválnák. Hiszen egy perdurantista szerint minden tárgy időben elnyúló entitás, így a test is és a személy is. Bár fennállásuk alatt majdnem végig ugyanazokon az időben elnyúló részeken osztoznak, a test időben „hosszabb” mint a személy: mentális állapotok nélküli embrióként egy ideig megelőzi a személy létezését, és sokszor a klinikai halál után még rövid ideig működő organizmusként is tovább létezik. Vagyis a személyt alkotó temporális részek halmaza része a testet alkotó temporális részek halmazának. Ameddig mindkettő létezik, térbeli helyükön és

17 Zimmerman a korábbi cikkében (1995) még mint *multiple-category theories* hivatkozik ezekre az elméletekre, később (2005, 504) tér át a *two-category theories/views* elnevezésre.

18 Például Francescotti szerintem rosszul teszi, hogy elfogadja a bírálója megjegyzését, miszerint a konstitúciós nézetet lehetne perdurantizmussal kombinálni (Francescotti 2017, 234).

alkotórészeiken is osztozni fognak. Tehát maga perdurantizmusból következő időbeli rész-egész viszony magával hoz mindent, ami a konstitúció bevezetésével járna.

Érdeemes összevetni a konstitúciós nézetet egy másik konkurens állásponttal, az animalizmussal. Az animalisták úgy gondolják, hogy én elsősorban egy állatfaj, a *homo sapiens* tagja vagyok. Az állatok azonosak a testükkel, így szerintük én is azonos vagyok a testemmel mint élő organizmussal. Ez nem jelenti azt, hogy ne lennék személy. De az animalisták szerint a „személynek lenni” nem fajtulajdonságom, hanem átmeneti tulajdonságom (*phase concept*), olyan, mint például az, hogy egyetemista vagyok.¹⁹ Most éppen személy vagyok, de nem voltam mindig az, és megtörténhet az is, hogy bár túléllek egy balesetet, de nem maradok személy, mert kómába esem és elveszítem minden mentális funkcióm. A vita az animalisták és a konstitúciós nézet hívei között tehát arról szól, hogy én képes lennék-e nem személyként létezni.

Az elmondottak alapján a konstitúciós elmélet mellett szóló érvelést az alábbi módon rekonstruálom:

P1: Az rendelkezik a „személynek lenni” fajtulajdonsággal, akinek vannak megfelelő mentális tulajdonságai.

P2: Nekem vannak megfelelő mentális tulajdonságaim.

K1: Én rendelkezem a „személynek lenni” fajtulajdonsággal (személy vagyok). (P1, P2)

P3: A személyek fennmaradási feltételei mentálisak.

K2: Az én fennmaradási feltételeim mentálisak. (K1, P3)

P4: A testemnek mint élő organizmusnak a fennmaradási feltételei nem mentálisak.

K3: A testemnek a „személynek lenni” nem fajtulajdonsága. (P3, P4)

K4: Nekem és a testemnek mások a tulajdonságaink. (K1, K3)

P5: Ha *a* és *b* azonos, akkor minden tulajdonságukban megegyeznek. (Leibniz-elv)

P6: Ha *a*-nak és *b*-nek vannak különböző tulajdonságai, akkor nem azonosak. (P5)

K5: Nem vagyok azonos a testemmel. (K4, P6)

P7: A világban minden létező fizikai létező: fizikai dolgokból áll vagy fizikai dolgok által meghatározott. (fizikalizmus definíció)

P8: Fizikai részekből állok, de nem vagyok azonos a testemmel, hanem én és a testem *t*-ben ugyanazokból a fizikai részecskékből épülünk fel. (K5, P7 + a konstitúciós nézet fő feltételezése)

P9: Ha két különböző fajtájú tárgy ugyanazokból a részecskékből épül fel, akkor konstitúciórelációban állnak. (konstitúció definíció)

K6: Én és a testem konstitúciórelációban állunk. (K5, K1, K3, P8, P9)

19 Olson 1999, 29. A *substance concept* és *phase concept* megkülönböztetés Wigginstól (1967) származik.

2. Támadható alapvetések

A következőkben megkísérlem megmutatni, hogy a konstitúciós elmélet tarthatatlan, mert inkonzisztens állításokat tartalmaz. Mielőtt azonban rátérek a fő érvekre, röviden rendszerezem a lehetséges ellenvetéseket az alapján, hogy ezek az általam rekonstruált érvek mely alapvetésekhez kapcsolódnak. Tehát először is lássuk, hol vannak a támadási pontok: mely premisszák hamissága mellett lehet érvelni, illetve van-e ellentmondás vagy rossz következtetés az érvekben? Az animalisták gyakran érvelnek K2 ellen, úgy, hogy megpróbálják megmutatni, hogy az én fennmaradási feltételeim valójában nem mentálisak, hanem testiek, biológiaiak.²⁰ Csak azért gondoljuk, hogy mentálisak, mert a való életben a biológiai feltételek szinte mindig együtt járnak a mentális feltételekkel. K2 az érvekben K1 és P3 állításokból következik, ezért ha K2-t hamisnak tartják, akkor az animalistáknak fel kell hozniuk valami ellenvetést a következtetéssel szemben. Szerintük K1 („Én rendelkezem a »személynek lenni« fajtulajdonsággal”) hamis. Mi nem a személyek metafizikai fajtába, hanem a *homo sapiens* fajtába tartozunk. A *homo sapiens* fennmaradási feltételei pedig biológiai állapotok, ahogyan a többi állaté is.

Vannak olyanok is, akik nem akarják elfogadni P8-at, illetve ennek következményét, miszerint a tér ugyanazon pontján lehet egyszerre két dolog. Ezért ezek a szerzők a konstitúcióreláció létezését tagadják, ilyen például Burke.²¹ Nekik alternatív magyarázatot kell találniuk a szoborproblémára és minden ehhez hasonló példára. Sok animalista szintén ide tartozik, például Olson vagy van Inwagen.²² Van olyan ellenérv is, amely a konstitúcióreláció létezését elfogadja, csak azt tagadja, hogy köztem és a testem között ilyen reláció lenne. Méghozzá úgy, hogy azt mondja, a P9-ben megadott konstitúciós definíció nem jó, ugyanis a konstitúció nem két tárgy között áll fenn. Ilyenek a már említett kétkategóriás nézetek.²³

Van két ellenérv, amely azon alapul, hogy megpróbálja megmutatni, hogy a fentiek közül három állítás (P7, P8 és K5) egyszerre nem tartható. Az egyik a megalapozás probléma (*grounding problem*), amely lényege a következő: ha én és a testem fizikailag teljesen megegyezünk, és a fizikai tények a világban minden más tényt meghatároznak, akkor hogyan lehet bármilyen különbség kettőnk között?²⁴ Mi alapozza meg ezt a különbséget? A másik ellenérv, ami P7, P8 és K5 alapján megfogalmazható, a túl sok elme problémája (*too-many-minds problem*). A továbbiakban ezzel fogok foglalkozni.

20 Olson 1999, 42; Olson 2007, 42.

21 Burke 1994.

22 Olson 2007, 219; van Inwagen 1990.

23 Zimmerman 1995; 2005.

24 Bennett 2004; Zimmerman 1995.

2.1 A túl sok elme problémája

P7 alapján azt állíthatjuk, hogy a gondolataim a testem fizikai tulajdonságain szupervenálnak. A testem fizikai tulajdonságait pedig a testem fizikai felépítése határozza meg. Mármost K5 szerint én és a testem különböző szubsztanciák vagyunk, de P8 szerint fizikai felépítésünkben, és így fizikai tulajdonságainkban is megegyezünk. Ekkor a mentális tulajdonságok fizikai tulajdonságokon való szupervenálása alapján nem arra kellene-e következtetni, hogy én és a testem nem csak fizikailag, de mentálisan is megegyezünk, vagyis mindkettőnknek vannak mentális tulajdonságaink? Ez azt jelentené, hogy minden alkalommal, mikor gondolok valamire, a testem is ugyanarra gondol, tehát két, teljesen egyforma gondolatpéldány van egy helyen. Sőt, gondolkodó alanyból is túl sok van, hiszen mindketten gondolkodunk.²⁵ Nem sok ez egy kicsit? Ahol eddig azt hittük, hogy csak egy gondolkodó dolog van és csak egy gondolat, ott valójában mindkettőből túl sok van.

Ez alapján a túl sok elme problémáját két részre bonthatjuk, nevezzük ezeket (a) túl sok gondolat (*too-many-thoughts*) és (b) túl sok gondolkodó (*too-many-thinkers*) problémájának.²⁶ A túl sok gondolat problémája szerint minden egyes gondolat-, érzet- és hitpéldányt, amit nekem tulajdonítunk, a testemnek is tulajdonítani kell, hiszen minden mentális tulajdonságpéldányunknak van egy neki megfelelő testi tulajdonságpéldánya, ami a fizikai alapja. A túl sok gondolkodó problémája abból fakad, hogy ennek a két tulajdonságpéldánynak két gondolkodó alanyt tulajdonítunk (és nem csak egyet), hiszen a konstitúciós nézet alapján két különböző szubsztanciában mennek végbe.

A probléma irodalmában ritkán hangsúlyozzák, hogy a túl sok gondolatból és a konstitúciós nézet előfeltevéseiből *következik* a túl sok gondolkodó. Hiszen van két különböző gondolatpéldány, amelyek két, egymástól különböző szubsztancia (K5 alapján én, illetve a testem) fizikai tulajdonságain szupervenálnak. Vagyis mindkét szubsztancia rendelkezik egy-egy gondolatpéldánnyal. Tekinthejtük-e ezeket a szubsztanciákat gondolkodó alanyoknak? Ha valamilyen minimális definíció alapján gondolkodó alanyt tartunk mindenkit, aki gondolattal rendelkezik, akkor egyértelműen igen. Persze mondhatjuk, hogy ennél több kell ahhoz, hogy gondolkodó alanyról beszéljünk, például hogy az illető képes legyen magát múltbeli és jelenlegi gondolatai elgondolójának tartani. De a túl sok gondolkodó érve esetében majdnem mindegy, milyen kritérium alapján tartunk valakit gondolkodó alanyt, ugyanis ha engem mint személyt ezen kritériumok alapján annak tartunk, akkor a testemet is annak kell tartanunk, hiszen a fizikai felépítésünk azonossága miatt pontosan ugyanolyanok a gondolataink, sőt teljes mentális életünk fenomenálisan megkülönböztethetetlen.²⁷

²⁵ Olson 2016.

²⁶ Zimmerman 2005, 497.

²⁷ Kivétel csupán az lenne, ha olyan kritériumot adunk meg a gondolkodó alany fogalmához, amely tartalmazza, hogy helyesen tartja magát az illető személynek. Ez azonban elég *ad hoc* megoldás lenne.

Az biztos, hogy ez egy nagyon kontraintuitív következmény, sőt ahogy Baker elismeri, a mentális állapotok duplikációja implauzibilis.²⁸ Azonban a konstitúciós nézet képviselői számára a túl sok gondolat és a túl sok gondolkodó nemcsak azért okoz felfájást, mert hihetetlenül hangzik. Inkább arra szeretnék rámutatni, hogy emellett még ellentmondáshoz is vezet az elméleten belül. Ugyanis a probléma alapján az derül ki, hogy két gondolkodó lény van egy helyen, amelyek ráadásul fennmaradási feltételeikben különböznek: hiszen K2 kimondja, hogy nekem mentálisak a fennmaradási feltételeim, P4 pedig, hogy a testemnek nem mentálisak a fennmaradási feltételei. Továbbá P1 szerint az rendelkezik a „személynek lenni” fajtatulajdonsággal, akinek vannak megfelelő mentális tulajdonságai. A túl sok gondolat problémája arra mutat rá, hogy én és a testem mindketten ugyanazokkal a mentális tulajdonságokkal rendelkezünk, ezért ha P1 miatt én személynek minősülök, akkor a testemet is személynek kell minősíteni. Azonban P3 szerint a személyek fennmaradási feltételei mentálisak, a testemnek viszont nem mentálisak a fennmaradási feltételei (P4), így mégsem lehet személy. Tehát a személy fogalma kapcsán ellentmondáshoz jutunk. Ez azt jelenti, hogy ha a konstitúciós nézet nem képes hihetően megválaszolni a túl sok gondolat problémáját és a belőle következő túl sok gondolkodó problémáját, akkor jó okunk van elutasítani, mert ellentmondást tartalmaz.

Egy másik nagy probléma, hogy a túl sok gondolkodó jelenléte abszurd következményhez vezetne: ha tényleg két személyről van szó, honnan tudhatnánk, mi melyikek vagyunk?²⁹ Ebben az esetben én és a testem mindketten azt gondoljuk, hogy „én vagyok a konstituált személy”, vagy hogy „egy testcsere esetén túlélnék egy másik testben”, hiszen pontosan ugyanazok a gondolataink. De csak egyikünknek lenne igaza. Ráadásul elég nagy esély van rá, hogy én tévedek: a gondolkodó lények fele téved, mikor azt gondolja, hogy ő a konstituált személy.

Érthető tehát, hogy a konstitúciós szerzők mindent megtesznek azért, hogy az elméletük elkerülje a túl sok elme problémáját. Azonban azt állítom, hogy amikor megpróbálják ezt kiküszöbölni, vagy sikertelenek (2.1.1), vagy a megoldás során egy másik, hasonlóan súlyos problémába futnak bele (2.1.2).

2.1.1 Egy gondolat, kétféle módon

A túl sok gondolat problémájának egyik megoldási javaslata Bakertől ered, és a következőképpen hangzik: igaz, hogy a testemnek és nekem is vannak mentális tulajdonságaink, mégsem igaz, hogy két gondolatpéldány (mentális tulajdonságinstancia) lenne egy helyen. Még hozzá azért, mert Baker szerint ilyenkor csak egy gondolatpéldányról van szó, amellyel két szubsztancia két különböző módon rendelkezik: derivatív és

---

²⁸ Baker 2000, 102.

²⁹ Olson 2016.

nem derivatív módon.³⁰ Például amikor én azt hiszem, hogy ma kedd van, én nem derivatív módon rendelkezem ezzel a hittel, a testem viszont derivatív módon. „Ez nem eredményez duplikációt, mert egy tulajdonsággal derivatív módon rendelkezni nem más, mint konstitúciórelációban lenni valamivel, ami ezzel nem derivatíván rendelkezik.”³¹ Azonban megmutatható, hogy Bakernek nincs igaza: a derivatív és nem derivatív megkülönböztetés nem menti meg az elméletet.

Először is Baker azt állítja, hogy attól, hogy valami derivatíván, azaz valami más dolognál fogva rendelkezik egy tulajdonsággal, még ténylegesen, szó szerint rendelkezik vele.³² Ez azt jelenti, hogy ha két különböző dolog, x és y ugyanazt az F tulajdonságot instanciálja ugyanabban a t időpontban – hiába csak egy tulajdonságról van szó –, akkor is két különböző tulajdonságinstanciánk lesz: egy, amikor x , és még egy, amikor y instanciálja F -et. Vagyis hiába a tér ugyanazon pontján instanciálódnak, attól még, akárhogy is nézzük, valódi különbség van aközött, amikor a test instanciálja F tulajdonságot és amikor a személy.³³ Méghozzá azért, mert a konstitúciós nézetből *következik*, hogy ez a két instancia független egymástól. Hiszen a konstitúciós nézet szerint én és a testem szubsztanciák vagyunk, azaz létezésünk nem függ egymástól. Engem akár konstituálhatna egy másik test is, amennyiben a mentális folytonosság fennáll, én is megmaradok. Emiatt az is igaz, hogy a legtöbb derivatív tulajdonságom anélkül is fennállhat, hogy a jelenleg engem konstituáló testben ezek a tulajdonságok nem derivatív módon fennállnának. Azaz függetlenek attól a konkrét testtől, amely jelenleg engem konstituál.

Ezt Francescotti a következő gondolat kísérlettel illusztrálja: képzeljünk el egy olyan esetet, ahol egy Mp derivatív mentális tulajdonságom, például az éhségérzet folyamatos instanciálása közben én egyik konstituáló testből a másikba kerülök, például agyátültetés által.³⁴ Tegyük fel, hogy olyan módon sikerül ezt végrehajtani, hogy a konstituáló testek idegrendszeri aktivitásai között nincs kihagyás, mert a két test tökéletesen szinkronban van az agyátültetés alatt. Így ugyanaz az Mp éhségérzet, ami a műtét előtt elkezdődött megszakítás nélkül folytatódik a műtét minden pillanatában, és akkor is, mikor már átkerültem a másik testbe. Az engem korábban és később konstituáló testek természetesen rendelkeznek ugyanezzel az érzettel, nem derivatív módon. Azonban a két különböző test által érzett éhség nem ugyanaz a tulajdonságpéldány. Nekem azonban ugyanaz az éhségérzetspéldányom folytatódik. Tehát lehetséges, hogy az én éhségérzetspéldányom függetlenül létezen az engem konstituáló test éhségérzetspéldányától. Ezért mindenképpen valódi különbség van a két példány között, így valóban beszélhetünk két különböző gondolatról. Azaz a túl sok gondolat problémája nem tűnt el.

30 Baker 2000, 47.

31 Baker 2000, 103.

32 Baker 2000, 177; Baker 2002, 375.

33 Francescotti 2017, 226–29.

34 Francescotti 2017, 232.

2.1.2 Konstitúciós zombik

Van egy másik megoldási lehetőség is a túl sok elme problémájára. A konstitúciós nézet híve érvelhet emellett, hogy a testemnek nincsenek mentális állapotai. Azoknak a szerzőknek, akik ezt a megoldást választják,³⁵ a zombi problémával kell szembenézniük. Először is nézzük részletesebben, hogyan védik ki a túl sok elme problémáját. Például Shoemaker azt mondja, hogy a test azon fizikai tulajdonságai, amelyeknek instanciálása magával vonja a mentális tulajdonságokat, nem azt vonja magával, hogy ezen fizikai tulajdonságok birtoklója fog mentális tulajdonságokkal rendelkezni, hanem hogy valami másik dolog. Az a másik dolog, ami a testemmel konstitúciórelációban áll.³⁶ Azaz nem a testem, hanem én, a személy fogok mentális tulajdonságokkal rendelkezni. Johnston hasonló dolgot mond:

Tagadnunk kell, hogy egy agy vagy egy fej gondolkodik, és azt is, hogy egy organizmus gondolkodik [...]. Ehelyett azt kell mondanunk, hogy ezek olyan dolgok, hogy néhány műveletük konstituálja egy személy [...] gondolkodását.³⁷

Ez azonban azt eredményezi, hogy bár a legalapvetőbb fizikai szinten teljesen megegyezik velem, a testemnek mégis hiányoznak a mentális tulajdonságai. Olson emiatt a testemet konstitúciós zombinak nevezi,³⁸ Chalmers híres zombifogalmára utalva.³⁹ Chalmers zombijai a fizikalizmusra jelentenek veszélyt, Olson zombijai ennél gyengébbek: a fizikalizmussal teljes mértékben kompatibilis a létezésük, mivel a fizikalizmus általában a globális szupervenienca segítségével van megfogalmazva. Amivel a konstitúciós zombik nem kompatibilisek, az a lokális szupervenienca.

A kettő között az a különbség, hogy a globális szupervenienca tömören annyit jelent, hogy a fizikai tények minden más tényt meghatároznak. Ezért az a két lehetséges világ, amelyben a fizikai tények megegyeznek, egyszerűen ugyanaz a világ. A lokális szupervenienca azt jelenti, hogy adott világon belül valamilyen dolog pontos fizikai másolata minden egyéb, például mentális tulajdonságában is másolata az eredeti dolognak. A lokális szupervenienciával való szembekerülésnek súlyos következménye van a konstitúciós nézet számára: a konstitúciós nézet elfogadása kizárja a két legnépszerűbb fizikalista elméletet a mentális állapotok természetéről, a típusazonosság-elméletet és a példányazonosság-elméletet.

35 Például Johnston 2007; Shoemaker 1999; 2011.

36 Shoemaker 1999, 297.

37 Johnston 2007, 55.

38 Olson 2016.

39 Chalmers 1996, 94.

Mielőtt rátérnék arra, hogy a konstitúciós nézettel miért nem összeegyeztethető sem a típusazonosság-, sem a példányazonosság-elmélet, fel kell hívnom a figyelmet egy fontos különbségtételre. A szupervenienencia és a konstitúció nem azonos relációk, és semmiképpen sem keverendők össze. A konstitúció abban a speciális értelemben, ahogy itt használom, két *tárgy* között állhat fenn, amelyek osztoznak a fizikai alkotórészeiken, míg a szupervenienenciát *tulajdonságok* vagy tulajdonságok halmazai között fennálló viszonyként szokás érteni.⁴⁰ Utóbbi esetben a fizikai alkotórészekre való osztozás nem igazán értelmezhető. Sokszor mégis összemossák a két viszonyt, mert az elmefilozófiában a „fizikai konstituáló tulajdonság” kifejezést gyakran használják a „szubveniens fizikai tulajdonság” vagy „fizikai realizáló alap” értelemben.⁴¹ A most tárgyalt probléma kapcsán azonban jól látszik, hogy ez miért félrevezető: a konstitúciós zombik léte pont azért baj, mert megsértik a fizikai és a mentális tulajdonságok közötti lokális szupervenienenciát. Márpedig ha lehetséges, hogy két tárgy között konstitúció legyen, azonban a tulajdonságaik között sérül a szupervenienencia, akkor a két viszony nem ugyanaz, de még csak nem is mindig jár együtt.

Most pedig, lássuk, miért van ellentmondásban az említett két fizikalista elmefilozófiai elmélettel a konstitúciós nézetnek az a változata, amely szerint a testemnek nincsenek mentális állapotai. Nos, a típusazonosság-elmélet azt állítja, hogy a mentális állapot típusok (vagy tulajdonságok) fizikai állapot típusoknak felelnek meg.⁴² Ha ez igaz, akkor az én mentális állapot típusaim fizikai állapot típusaimmal azonosíthatók. Mivel én és a testem minden alkotórészünkben és fizikai felépítésünkben megegyezünk, ezért t időpontban a testemnek ugyanazok a fizikai állapot típusai, mint nekem. Ezekről fizikai állapot típusokról tudjuk, hogy közülük néhány mentális állapot típusoknak felel meg, mert nekem t -ben vannak mentális állapotaim. De akkor a típusazonosság szerint t időpontban a testemnek is vannak mentális állapotai. A konstitúciós elmélet ezt tagadja, ezért nem fogadhatja el a típusazonosság-elméletet.

A példányazonosságra szintén lehet egy hasonló érvelést hozni. A példányazonosságot feltételező elméletek szerint a mentális tulajdonságpéldányok (vagy állapotok) fizikai tulajdonságpéldányoknak (vagy állapotoknak) feleltethetők meg.⁴³ Ekkor, ha t időpontban én rendelkezem például egy hitpéldánnyal, akkor ez azonos lesz egy fizikai állapotommal, méghozzá valószínűleg egy agyállapottal. Mivel fizikai felépítésünk megegyezik, ezért a testem is rendelkezni fog ezzel az agyállapottal. És mivel a példányazonosság-elmélet szerint ez az agyállapot megegyezik egy hitpéldánnyal, a testem is rendelkezni fog ezzel a hitpéldánnyal, tehát lesz mentális állapota. Ezt a konstitúciós elmélet jelenleg tárgyalt változata tagadja.

40 Kim 1993, 55.

41 Erre Baker is felhívja a figyelmet (Baker 1995, 182).

42 Tőzsér 2008.

43 Tőzsér 2008.

Jól látszik, hogy az a szerző, aki a túl sok elme problémáját úgy próbálja megoldani, hogy azt mondja, a testemnek nincsenek mentális állapotai, el kell hogy utasítsa mind a típus-, mind a példányazonosságot. Ez önmagában még nem lenne baj, de a konstitúciós nézet bevallottan fizikalista elmélet. Az elme mentális állapotairól szóló fizikalista elméletek között pedig a behaviorizmuson és az eliminativizmuson kívül nehéz olyan elméletet találni, amely ne feltételeznék legalább a példányazonosságot, vagy a példányazonosságnak valamilyen változatát.⁴⁴ A behaviorizmust elfogadva szintén kellene a testemnek is mentális állapotokat tulajdonítani, hiszen a behaviorista nézet lényege, hogy a mentális állapotaink valójában viselkedési diszpozícióknak felelhetnek meg.⁴⁵ A testem azonban nem különbözik tőlem viselkedési diszpozícióiban. Ezért a konstitúciós nézet zombi verziója a behaviorizmust is el kell, hogy utasítsa. Az eliminativizmus pedig antirealista a mentális állapotok vonatkozásában, azaz tagadja a mentális állapotok létezését. Ez összeegyeztethetetlen a konstitúciós nézettel, amely szerint a mentális állapotaim miatt vagyok személy.

Ahogy rámutattam, a konstitúciós elmélet zombi verzióját az fenyegeti, hogy számára nem marad megfelelő fizikalista elmélet az elméről. Ez azért gond, mert ha a konstitúciós nézet valóban fizikalista elmélet, akkor kompatibilisnek kell lennie valamilyen fizikalista elmefilozófiai nézettel. Ha ez nem sikerül, az komoly probléma. Nem véletlen, hogy Burke találóan új dualizmusnak nevezi a konstitúciós nézetet,⁴⁶ és Zimmerman szerint „nagyjából egyenrangú” a régi dualizmussal.⁴⁷

Ez a sikertelen megoldás is azt mutatja, amit a túl sok elme problémája bemutatásánál hangsúlyoztam: a konstitúciós nézet alapvetései közül a test és a személy két független, de konstitúciós viszonyban álló szubsztanciaként való meghatározása és a fizikalizmus konfliktusban van egymással. Most már az is látszik, hogy ez a konfliktus azért jelenik meg, mert a konstitúció és a szupervenienca segítségével megfogalmazott fizikalizmus eltérő erősségű kapcsolatot feltételez a személy és a test, illetve ezek tulajdonságai között. A személy és a test közötti konstitúció egymástól függetlenül létezni tudó szubsztanciákat feltételez, amelyek épp osztoznak az alkotórészeiken, így térben és időben koincidálnak, de ez az egybeesés nem szükségszerű, hiszen elképzelhető, hogy a személy más testtel koincidáljon, és az is, hogy a test másik személlyel. A mentális és a fizikai tulajdonságok közötti szupervenienca ellenben aszimmetrikus viszony, amely nem engedi meg a mentális tulajdonságok elszakadását a fizikai alapjukról.

44 Shoemaker részalmaz elméletét (2013) is ide sorolnám. Ez az elmélet is ugyanúgy ki van téve a problémának, hiszen ha a mentális tulajdonságok részalmazai az őket megalapozó fizikai tulajdonságoknak, akkor amennyiben a test rendelkezik a fizikai megalapozó tulajdonsággal, ennek részalmazaként értett mentális tulajdonsággal is rendelkezni fog. Ha ezt elfogadjuk, akkor túl sok gondolat lesz, ha tagadni próbáljuk, akkor zombi-problémába ütközünk.

45 Tőzsér 2008.

46 Burke 1997.

47 Zimmerman 2005, 506.

3. Konklúzió

A bemutatott probléma alapján nyugodtan állíthatjuk, hogy a konstitúciós nézet ebben a formájában nem túl vonzó elmélet. Azoknak, akik mindezek ellenére kitarának mellette, sokkal meggyőzőbb választ kell találniuk a felmutatott nehézségekre. Láthattuk, hogy a problémákat mely állítások együttese hozza létre (P7, P8 és K5). A konstitúciós nézettel szimpatizálók előtt nincs más út, módosítaniuk kell az állításokon, hogy elkerüljék az ellentmondást és az abszurd következményeket. Egy lehetséges irány például a fizikalizmus (P7) elutasítása és egy olyan minimálisan antifizikalista világkép elfogadása, amely azok számára is vállalható, akik a konstitúciós nézet egyik fő erényének tartották, hogy fizikalista elmélet. Mondjuk a konstitúciós elmélet híve feltételezheti egy olyan metafizikai elv létezését, amely megakadályozza, hogy egy helyen több gondolkodó alany legyen. Ilyen lenne például, ha azt állítanák, hogy ahhoz, hogy valakinek mentális tulajdonságai legyenek, két dolog kell: a megfelelő fizikai alap, és valamilyen fizikalista keretben nem magyarázható plusz minőség, amivel semmilyen fizikai alap önmagában nem képes felruházni egy létezőt. Ez a plusz minőség a személy fajtulajdonság kritériuma lenne. Így meg lehetne oldani a túl sok elme problémáját.

Azonban egy ilyen elmélet nehézsége, hogy a konstitúciós nézet megmentésétől függetlenül érveket is fel kell tudnia mutatni az említett plusz metafizikai elv elfogadásához. Ezeknek az érveknek ráadásul elég erősnek kellene lenniük ahhoz, hogy egy soha nem tapasztalható és semmilyen fizikai tényből vagy természeti törvényből le nem vezethető metafizikai elvet elfogadjunk. Ráadásul olyanoknak is kell lenniük, amelyek mindezzel együtt nem vezetnek sokkal inkább egy, a konstitúciós nézettel konkurens dualista elmélethez. Könnyen meglehet, hogy ez nem járható út. Én egyelőre nem látok meggyőző megoldást a konstitúciós szerzőktől, ezért úgy gondolom, legalább el kell ismernünk: ebben a vitában jelenleg nem ők állnak jobban.

Bibliográfia

- Baker, Lynne R. 1995. *Explaining Attitudes: A Practical Approach to the Mind*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139172622>.
- Baker, Lynne R. 2000. *Persons and Bodies: A Constitution View*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173124>.
- Baker, Lynne R. 2002. „The Ontological Status of Persons.” *Philosophy and Phenomenological Research* 65/2: 370–388. <https://doi.org/10.1111/j.1933-1592.2002.tb00207.x>.
- Bennett, Karen. 2004. „Spatio-Temporal Coincidence and the Grounding Problem.” *Philosophical Studies* 118/3: 339–371. <https://doi.org/10.1023/B:PHIL.0000026471.20355.54>.

- Burke Michael. 1994. „Preserving the Principle of One Object to a Place: A Novel Account of the Relations among Objects, Sorts, Sortals and Persistence Conditions.” *Philosophy and Phenomenological Research* 54/3: 591–624. <https://doi.org/10.2307/2108583>.
- Burke, Michael. 1997. „Persons and Bodies: How to Avoid the New Dualism.” *American Philosophical Quarterly* 34/4: 457–467.
- Corcoran, Kevin. 1999. „Persons, Bodies and the Constitution Relation.” *Southern Journal of Philosophy* 37/1: 1–20. <https://doi.org/10.1111/j.2041-6962.1999.tb00854.x>.
- Chalmers, David. 1996. *The Conscious Mind*. Oxford: Oxford University Press.
- Evnine, Simon J. 2011. „Constitution and Composition: Three Approaches to their Relation.” *ProtoSociology* 27/1: 212–235. <https://doi.org/10.5840/protosociology20112712>.
- Francescotti, Robert. 2017. „Mental Excess and the Constitution View of Persons.” *Philosophical Papers* 46/2: 211–243. <https://doi.org/10.1080/05568641.2017.1326012>.
- Johnston, Mark. 1987. „Human Beings.” *Journal of Philosophy* 84/2: 59–83. <https://doi.org/10.2307/2026626>
- Johnston, Mark. 2007. „Human Beings Revisited: My Body is not an Animal.” In *Oxford Studies in Metaphysics, Volume 3*, szerk. D. Zimmerman, 33–74. Oxford: Oxford University Press.
- Kim, J. 1993. *Supervenience and Mind: Selected Philosophical Essays*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511625220>.
- Locke, John. 2003. Értékezés az emberi értelemről. Ford. Vassányi M. – Csordás D. Budapest: Osiris.
- Olson, Eric. 1999. *The Human Animal: Personal Identity Without Psychology*. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0195134230.001.0001>.
- Olson, Eric. 2007. *What Are We? A Study in Personal Ontology*. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195176421.001.0001>.
- Olson, Eric. 2016. „The Zombies Among Us.” *Noûs* 52/1: 216–226. <https://doi.org/10.1111/nous.12149>.
- Shoemaker, Sydney. 1999. „Self, Body, and Coincidence.” *Proceedings of the Aristotelian Society* 73/1: 287–306. <https://doi.org/10.1111/1467-8349.00059>.
- Shoemaker, Sydney. 2011. „On What We Are.” In *The Oxford Handbook of the Self*, szerk. S. Gallagher, 352–371. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhdb/9780199548019.003.0016>.
- Shoemaker, Sydney. 2012. „Coincidence Through Thick and Thin.” In *Oxford Studies in Metaphysics, Volume 7*, szerk. K. Bennett – D. W. Zimmerman, 227–253. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199659081.003.0008>.
- Shoemaker, Sydney. 2013. „Physical Realization without Preemption.” In *Mental Causation and Ontology*, szerk. S. Gibb – E. J. Lowe – R. Ingthorsson, 35–57. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/ACPROF:OSO/9780199603770.003.0003>.
- Thomson, Judith J. 1997. „People and Their Bodies.” In *Reading Parfit*, szerk. J. Dancy, 202–229. Oxford: Blackwell Publishing.
- Thomson, Judith J. 1998. „The Statue and the Clay.” *Noûs* 32/2: 148–173. <https://doi.org/10.1111/0029-4624.00094>.

- Tőzsér János 2008. „Általános bevezetés: a test-lélek probléma (Bevezető tanulmány).” In *Elmefilozófia szöveggyűjtemény*, szerk. Ambrus G. – Demeter T. – Forrai G. – Tőzsér J., 9–85. Budapest: L’Harmattan.
- van Inwagen, Peter. 1990. *Material Beings*. Ithaca: Cornell University Press. <https://doi.org/10.7591/9781501713033>.
- Varzi, Achille. 2019. „Mereology.” In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, szerk. E. N. Zalta. [<https://plato.stanford.edu/archives/spr2019/entries/mereology/>] (2022.01.19.)
- Wasserman, Ryan. 2018. „Material Constitution.” In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, szerk. E. N. Zalta. [<https://plato.stanford.edu/archives/fall2018/entries/material-constitution/>] (2022.01.19.)
- Wiggins, David. 1967. *Identity and Spatio-Temporal Continuity*. Oxford: Basil Blackwell.
- Wiggins, David. 1968. „On Being in the Same Place at the Same Time.” *Philosophical Review* 77/1: 90–95. <https://doi.org/10.2307/2183184>.
- Zimmerman, Dean W. 1995. „Theories of Masses and Problems of Constitution.” *Philosophical Review* 104/1: 53–110. <https://doi.org/10.2307/2186012>.
- Zimmerman, Dean W. 2002. „The Constitution of Persons by Bodies: A Critique of Lynne Rudder Baker’s Theory of Material Constitution.” *Philosophical Topics* 30/1: 295–338. <https://doi.org/10.5840/philtopics200230111>.
- Zimmerman, Dean W. 2005. „Material People.” In *The Oxford Handbook of Metaphysics*, szerk. M. J. Loux – D. W. Zimmerman, 491–526. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199284221.003.0017>.